

פרק ז' (חלק א')

(ז: ב) טוֹב לְלַכֵּת אֶל־בַּיִת־אָבֶל מִלְכֵת אֶל־בַּיִת מִשְׁתָּה בְּאֶשֶׁר הוּא **סוֹף כָּל־הָאָדָם** וְהִחִי יִתְּנוּ אֶל־לִבּוֹ : (ח: ב)
 (יב: ג) **סוֹף** דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת־הָאֱלֹהִים יִרְאֵה וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׂמֹר כִּי־זָה **כָּל־הָאָדָם** : (יב: ג)

טוֹב לְלַכֵּת אֶל־בַּיִת־אָבֶל מִלְכֵת אֶל־בַּיִת מִשְׁתָּה בְּאֶשֶׁר הוּא

סוֹף כָּל־הָאָדָם

☞ - דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת־הָאֱלֹהִים יִרְאֵה וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׂמֹר כִּי־זָה - ☜

חכם אל הנהנתן	
<p>מִשְׁמוֹ טוֹב מִיּוֹם הַוּלְדוֹ : מִלְכֵת אֶל־בַּיִת מִשְׁתָּה בְּאֶשֶׁר הוּא סוֹף כָּל־הָאָדָם וְהִחִי יִתְּנוּ אֶל־לִבּוֹ : מִשְׁחָק כִּי־בָרַע פָּנִים יֵיטֵב לֵב : וְלֵב כְּסִילִים בְּבַיִת שְׂמֵחָה : מֵאִישׁ שִׁמְעַ שְׂמַע שִׁיר כְּסִילִים : (ו) כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֵּן שְׂחָק הַכְּסִיל וְגַם־זָה הַכֹּל : (ז) כִּי הַעֶשֶׂק יְהוֹלֵל חָכְם וַיֵּאבֵד אֶת־לֵב מִתְּנָה : מִרְאשִׁיתוֹ</p>	<p>(א) טוֹב שָׁם וְיּוֹם הַמּוֹת (ב) טוֹב לְלַכֵּת אֶל־בַּיִת־אָבֶל (ג) טוֹב כְּעַס (ד) לֵב חָכְמִים בְּבַיִת אָבֶל (ה) טוֹב לְשִׁמְעַ גְּעֵרַת חָכְם (ו) כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֵּן שְׂחָק הַכְּסִיל וְגַם־זָה הַכֹּל : (ז) כִּי הַעֶשֶׂק יְהוֹלֵל חָכְם וַיֵּאבֵד אֶת־לֵב מִתְּנָה : (ח) טוֹב אַחֲרֵית דָּבָר</p>

חכם אל הירא (טו-כב)	חכם אל העמל (ח-יד)
<p>(טו) אֶת־הַכֹּל רְאִיתִי בִימֵי הַבְּלִי יֵשׁ צַדִּיק אֲבָד בְּצַדִּיקוֹ וַיֵּשׁ רָשָׁע מֵאֲרִיךְ בְּרַעְתּוֹ : (טז) אֶל־תִּהְיֶה צַדִּיק הַרְבֵּה וְאֶל־תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר לָמָּה תִּשְׂוֹמִם : (יז) אֶל־תִּרְשָׁע הַרְבֵּה וְאֶל־תִּהְיֶה סָבֵל לָמָּה תִּמּוֹת בְּלֹא עֲתֵד : (יח) טוֹב אֲשֶׁר תִּתְאַחַז בְּזָה וְגַם־מִזָּה אֶל־תִּפְנַח אֶת־יָדְךָ כִּי־יִרְאֵה אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת־כַּלְּמָם : (יט) הַחֲכָמָה תֵּלֵצוּ לַחֲכָם מַעֲשֶׂרָה שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הֵיוּ בְּעִיר : (כ) כִּי אָדָם אִינוּ צַדִּיק בְּאֲרָץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טוֹב וְלֹא יִחְטָא : (כא) גַּם לְכֹל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ אֶל־תִּתְּנוּ לִבְּךָ אֲשֶׁר לֹא תִּשְׁמַע אֶת־עַבְדְּךָ מִקִּלְלֶךָ : (כב) כִּי גַם־פְּעַמִּים רַבּוֹת יָדַע לִבְּךָ אֲשֶׁר גַּם־אַתָּה קִלַּלְתָּ אַחֲרֵים :</p>	<p>(ח) [...] טוֹב אֲרִי־רוּחַ מִגְּבַה־רוּחַ : (ט) אֶל־תִּתְּבַהֵל בְּרוּחַךְ לְכַעֲוֹס כִּי כְּעַס בְּתִיק כְּסִילִים יָנוּחַ : (י) אֶל־תִּתְּאֹמֵר מִה הִלָּה שְׁהִימִים הַרְאֵשׁנִים הֵיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מִחֲכָמָה שְׂאֵלְתָה עַל־זָה : (יא) טוֹבָה חֲכָמָה עַם־נִחְלָה וְיִתֵּר לְרֵאִי הַשְּׂמֵשׁ : (יב) כִּי בְּצַל הַחֲכָמָה בְּצַל הַכְּסוֹף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תִּתְּנֶיהָ בְּעַלְיָה : (יג) רָעָה אֶת־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוֹכֵל לְתַלְוֹן אֶת אֲשֶׁר עֲוִיתּוֹ : (יד) בָּיּוֹם טוֹבָה הִיָּה בְּטוֹב וּבָיּוֹם רָעָה רָעָה גַם אֶת־ זָה לַעֲמִת־זָה עֲשֶׂה הָאֱלֹהִים עַל־דְּבַרְתָּ שְׁלֹא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה :</p>

Rambam De'ot 2:3

There are temperaments with regard to which a man is forbidden to follow the middle path. He should move away from one extreme and adopt the other.

Among these is **arrogance**. If a man is only humble, he is not following a good path. Rather, he must hold himself lowly and his spirit very unassuming. That is why Numbers 12:3 describes our teacher Moses as "very humble" and not simply "humble". Therefore, our Sages directed: "Hold oneself very, very lowly." Also, they declared: "Whoever is arrogant is as if he denied God's presence, as implied by Deuteronomy 8:14: 'And your heart will be haughty and you will forget God, your Lord.' Furthermore, they said: "Whoever is arrogant should be placed under a ban of ostracism. This applies even if he is only somewhat arrogant."

Anger is also an exceptionally bad quality. It is fitting and proper that one move away from it and adopt the opposite extreme. He should school himself not to become angry even when it is fitting to be angry. If he should wish to arouse fear in his children and household - or within the community, if he is a communal leader - and wishes to be angry at them to motivate them to return to the proper path, he should present an angry front to them to punish them, but he should be inwardly calm. He should be like one who acts out the part of an angry man in his wrath, but is not himself angry. The early Sages said: Anyone who becomes angry is like one who worships idols. They also said: Whenever one becomes angry, if he is a wise man, his wisdom leaves him; if he is a prophet, his prophecy leaves him. The life of the irate is not true life. Therefore, they have directed that one distance himself from anger and accustom himself not to feel any reaction, even to things which provoke anger. This is the good path.

This is the way of the righteous: They accept humiliation, but do not humiliate others; they listen when they are shamed, but they do not answer; they do this with love and are joyous in their sufferings. Of them, Judges 5:31 states: "And those who love Him are like the sun when it comes out in its strength."

רמב"ם הלכות דעות ב:ג

וְיֵשׁ דְּעוֹת שְׂאֵסוּר לוֹ לְאָדָם לְנַהֵג בָּהֶן בְּבִינּוֹנִית אֶלֶּא יִתְרַחַק מִן הַקְּצָה הָאֶחָד עַד הַקְּצָה הָאֲחֵר.

וְהוּא גִבָּה לֵב. שְׂאִין דְּרַךְ הַטּוֹבָה שְׂיִהְיֶה אָדָם עָנּוּ בְּלִבָּד אֶלֶּא שְׂיִהְיֶה שְׂפָל רוּחַ וְתִהְיֶה רוּחוֹ נְמוּכָה לְמָאֵד. וְלִפְיֵךְ נֶאֱמַר בְּמִשָּׁה רַבְּנִי (בַּמִּדְבָּר יב ג) "עָנּוּ מְאֹד" וְלֹא נֶאֱמַר עָנּוּ בְּלִבָּד. וְלִפְיֵךְ צּוּר חֲכָמִים מְאֹד מְאֹד הָיוּ שְׂפָל רוּחַ. וְעוֹד אָמְרוּ שְׂפָל הַמְּגֻבֵּיהַ לְבוֹ כְּפַר בְּעֵקֶר שְׂנֵאֱמַר (דְּבָרִים ח יד) "וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְעוֹד אָמְרוּ בְּשִׁמְתָא מֵאֵן דְּאִית בֵּיהַ גְּסוּת הַרוּחַ וְאֶפְלוּ מִקְּצָתָהּ.

וְכֹן הַפְּעֵס מִדָּה רָעָה הִיא עַד לְמָאֵד וְרֵאיוּ לְאָדָם שְׂיִתְרַחַק מִמֶּנָּה עַד הַקְּצָה הָאֲחֵר. וְיִלְמַד עֲצֵמוּ שְׂלֵא יִכְעַס וְאֶפְלוּ עַל דְּבַר שְׂרָאוּי לְכַעַס עֲלָיו. וְאִם רָצָה לְהַטִּיל אֵימָה עַל בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ אוֹ עַל הַצְּבוּר אִם הָיָה פְּרָנָס וְרָצָה לְכַעַס עֲלֵיהֶן כְּדִי שְׂיִחְזְרוּ לְמוֹטָב יִרְאֶה עֲצֵמוּ בְּפִנְיָהֶם שֶׁהוּא כּוֹעֵס כְּדִי לְיַסְרֵם וְתִהְיֶה דְּעֵתוֹ מִישָׁבֵת בֵּינוּ לְבֵין עֲצֵמוּ כְּאָדָם שֶׁהוּא מְדַמָּה כּוֹעֵס בְּשַׁעַת כְּעֵסוֹ וְהוּא אֵינוֹ כּוֹעֵס. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים כָּל הַכּוֹעֵס כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאָמְרוּ שְׂפָל הַכּוֹעֵס אִם חָכֵם הוּא חֲכָמְתוֹ מְסִתְּלֶקֶת מִמֶּנּוּ וְאִם נְבִיא הוּא נְבוּאָתוֹ מְסִתְּלֶקֶת מִמֶּנּוּ. וּבְעֲלֵי כְּעַס אֵין חֵייהֶם חַיִּים. לְפִיכֵךְ צּוּר לְהִתְרַחַק מִן הַכְּעֵס עַד שְׂיִנְהִיג עֲצֵמוּ שְׂלֵא יִרְגִישׁ אֶפְלוּ לְדְּבָרִים הַמְּכַעֲסִים וְזוֹ הִיא הַדְּרָךְ הַטּוֹבָה.

וְדָרָךְ הַצְּדִיקִים הֵן עֲלוּבִין וְאֵינֶן עוֹלְבִין שׁוֹמְעִים חֲרָפְתָם וְאֵינֶם מְשִׁיבִין עוֹשִׁין מֵאֲהָבָה וּשְׂמִיחִים בְּיִסּוּרִים. וְעֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר (שׁוֹפְטִים ה לא) "וְאֲהָבֵיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ":